

brug af grovere metoder. På den anden side var nazisterne afhængige af de personer og organer, der så længe havde domineret i tyskhedspolitikken i Polen, at det i den følgende tid gav nazisterne visse problemer. Betonningen af det racemæssige i Hitlertiden var ligeledes noget nyt, men ellers var der store lighedspunkter mellem politikken før og efter 1933.

Danmark og Nordslesvig strejfes nogle gange ved omtalen af den samlede politik over for tyskerne uden for statsgrænserne (s. 43, 78–79, 85, 91–93, 115, 131, 144–145). Bogen er fyldt med mange tørre tal og illustrerende citater som bevis for tesen. Debatten om den tyske østpolitik i Weimartiden kan ikke se væk fra det skarpe lys forf. har kastet på den konsekvente og voksende økonomiske støtte alle tyske regeringer brugte til et rent udenrigspolitisk formål. Beløbenes omfang og den tilslørede formidlingsmetode kaster et grelt lys over de mange offentlige forsikringer om den tyske fredsvilje. Det er betegnende for emnets politiske farlighed, at en af de involverede personer i de såkaldte private organers virke i Polen endnu i 1970 ikke ønskede at udtale sig – af hensyn til de daværende polsk-vesttyske forhandlinger (se s. 76).

Kay Lundgreen-Nielsen

Raymond Carr: The Spanish Tragedy. The Civil War in Perspective. London, Weidenfeld & Nicolson, 1977. 336 s.

R. Carr har i 1966 skrevet en Spanienshistorie om perioden 1808–1939 samt redigeret en artikelsamling (*The Republic and the Civil War in Spain. 1971*) og – med typisk engelsk bredde i interesserne – har iøvrigt også skrevet en bog om engelsk rævejagt. Bogen om Den Spanske Borgerkrig kan stærkt anbefales ud fra flere hensyn. Den er velskrevet, med sans for illustrerende detaljer og det menneskelige perspektiv i de tragiske begivenheder. Fremstillingen er klar og koncis, de vigtigste politiske bevægelser og personer skildres træffende, med solid baggrund i den eksisterende videnskabelige litteratur. Bogen afsluttes med en kommenteret, selektiv bibliografi, medens noteapparatet i teksten er holdt på et minimum, idet forf. henviser interesserede til den spanske udgave. Dette er en skam for den, der ikke er kyndig i spansk, men som gerne ville vide, hvad hans mange vurderinger bygger på.

Forf.s sigte er at præsentere et oversigtsværk, der mere har karakter af analyse og kommentar end af udførlig begivenhedshistorie. Interesserede i facts kan jo også med føje henvises til den eksisterende litteratur, f. eks. G. Jackson: *The Spanish Republic and the Civil War, 1965*; Hugh Thomas: *The Spanish Civil War, 3. udg., 1977*; P. Broué & E. Témime: *The Revolution and the Civil War in Spain, 1970*; St. G. Payne: *A History of Spain and Portugal. Vol. II, 1973*.

Bogen rummer en kort gennemgang af spansk historie før 1936, en udførlig diskussion af en række problemer i tiden 1936–39, samt en epilog om perioden 1939–77, således at også tiden efter Franco ganske kort skitseres.

Kernen i bogen er imidlertid afsnittene om borgerkrigen og dens årsager. Han gør opmærksom på, at kildematerialet stadig er dårligt. Især må man bruge pressen, der allerede 1931–36 hyppigt var under censur, samt erindringer og senere beretninger. Problemerne forværres af begge parter ivrige propagandaversioner i samtiden. Disse vandrede senere med over i den historiske litteratur. Det er her velgørende, at forf. ved de fleste af de meget omstridte emner omhyggeligt kort skitserer de varierende opfattelser, før han giver sin egen tolkning. Undertiden må han dog helt afstå fra en vurdering, fordi materialet både er for dårligt og for divergerende i tendens. Forf.s eget syn er tydeligvis præget af stor lyst til at punktere veletablerede Venstre-myter, medens han samtidig

viser megen forståelse for Franco-sidens problemer. I forordet bedyrer han dog, at hans sympati ligger på republikkens side, men at han er nødt til at kritisere dens interne strid; denne ser han nemlig som hovedårsagen til nederlaget.

Overalt i bogen søger Carr at fremhæve de karakteristiske, gennemgående træk i periodens historie. Med rette gør han opmærksom på den spanske middelklasses stillingtagen, idet han fremhæver, hvor vanskeligt det er at definere både dens sammensætning og dens politiske sympatier. Fjernt fra skematiske forestillinger søger han konkret at påvise dens svingende politiske holdning. På samme måde betoner han, at den herskende gruppe (oligarkiet) på sin side var en ligeså amorf gruppe som den såkaldte middelklasse. Ligesom Malefakis (*Agrarian Reform and Peasant Revolution in Spain*. 1970) ser han republikkens hovedproblem deri, at »revolutionen« i 1931, med afskaffelse af monarkiet, var en ren politisk revolution, der ikke betød nogen som helst ændring af den økonomisk-socialt magtstruktur. Denne måtte derfor alene ændres ved demokratisk-parlamentariske metoder – og dette viste sig af flere grunde meget vanskeligt. Een væsentlig faktor var, at den omtalte middelklasse, der formelt havde den politiske magt efter 1931, var uden en solid social basis.

Han følger også Malefakis, når han fremhæver, at det store skel i republikkens historie var okt. 1934, hvor arbejderne forgæves gjorde oprør i Asturien. Først fra det tidspunkt blev polariseringen stor og regeringerne tydeligt reaktionære og arbejderfjendske, og ikke som ofte fremstillet allerede fra valget nov. 1933.

I overensstemmelse med den nyere forskning afviser han teserne om en nazistisk-fascistisk sammensværgelse før juli 1936. Han gør klart rede for officerernes politiske mål, der havde mere til fælles med det tidligere statskup ved Primo de Rivera i 1923, hvor denne gav den i rollen som »jernkirurgen« over for den syge spanske parlamentarisme, end med samtidens fascisme i Østrig, Italien eller Tyskland. I analysen af borgerkrigen stiller forf. sig meget skeptisk over for en række Venstre-myter med rod i samtidens propaganda: det gælder opfattelsen af militærernes afgørende indsats i Barcelona og Madrid, da oprøret skulle slås ned; af de Internationale Brigaders store betydning, især ved forsvaret af Madrid nov. 1936; af omfanget, effektiviteten samt ønskeligheden af kollektiviseringerne sommeren 1936. På alle punkter leverer forf. argumenter imod disse myter eller påpeger, hvor vanskeligt det er at sige noget præcist om disse begivenheder.

Det sidste gælder især vurderingen af kollektiviseringerne, hvor han på den ene side påpeger deres begrænsede omfang både geografisk og angående de økonomiske sektorer, der blev berørt, men på den anden side ikke tror på den kommunistiske version om, at kollektiviseringen i Aragonien af alle dér blev opfattet som en tvangsforanstaltning. Debatten om kollektivernes virkninger på produktionen afstår han fra at tage klart stilling til, men mener dog, at det er usandsynligt, at produktionen bare på een sæson skulle stige. Derimod finder han mange argumenter for en sandsynlig nedgang – krigen var selvfølgelig ingen gunstig baggrund for sociale eksperimenter af så omvæltende art. Det vigtigste var iøvrigt iflg. forf. ikke produktionens størrelse, men det katastrofale svigt i fordelingsleddet – byerne fik nemlig ikke mad nok.

Forf. viser forståelse for anarkistledernes (CNT) principielle dilemma i forhold til at deltage i den statslige magtudøvelse og påviser deres snævre valgmuligheder. Generelt er han enig i kommunistpartiets konservative politik til fordel for middelklassen, den private ejendomsret og for en centraliseret, disciplineret hær og økonomi til styrkelse af krigsindsatsen. Men han finder deres metoder forkerte.

Han påviser, hvordan en klasseanalyse ikke er tilstrækkelig til forståelse af, hvorledes spanierne fordelte deres politiske sympatier efter juli 1936. Regionale og religiøse forhold spillede en stor rolle. Dertil kom den »geografiske« loyalitet – dvs. bestemt af hvor man

tilfældigvis geografisk opholdt sig i Spanien, da oprøret startede. Mange forventede og frygtede en borgerkrig, men ingen vidste præcis, hvornår den ville komme. Han underbygger sine argumenter ved en fremstilling af konkrete personers skæbne samt i enkelte tilfælde ved lokalhistoriske studier, som han iøvrigt savner i stort omfang.

Han skildrer begge krigszoners politiske og økonomiske udvikling, idet han generelt finder splittelsen størst på den republikanske side. Begge parter foretog en stramning og centralisering fra foråret 1937. Han fremhæver, hvordan det europæiske, intellektuelle Venstre, med få undtagelser, råt slugte kommunistpartiets version af udrensningen maj 1937, der ramte anarkisterne og det lille venstre-kommunistiske parti (POUM). Såvel militært som politisk var Franco-fløjen bedst organiseret. Militært var stillingen sommeren 1936 til republikkens fordel, hvis ikke Tyskland og Italien havde grebet ind, og hvis ikke netop fly fra disse to magter havde ført de afrikanske eliteenheder over til selve Spanien. Med Francos erobringer af det nordlige Spanien sommeren 1937 tippede balancen afgørende over til hans fordel. Iøvrigt mener forf., at Franco sejrede takket være herredømmet i luften og mængden af artilleri. Endelig var Francos tropper istand til at foretage en offensiv og følge den op, i modsætning til både militserne og den rekonstruerede republikanske Folkehær, der var bedst i defensiven.

Forf. gør opmærksom på, at krigen var en fattig krig – ført med forældede våben, ofte uden våben, med tyndt besatte fronter, dvs. i det hele ganske modsat krigen efter 1939. – Han kritiserer det uhyggeligt lave intellektuelle niveau i Franco-fløjens »åndsliv«. Den mest reaktionære del af den spanske kirke fik nu atter frit spillerum, især inden for undervisningen. Han fremhæver, at Falangistpartiets magt, der mest var af retorisk art, er blevet overvurderet. Reelt fik katolske, militære, gammelcastillianske dogmer og dyder den fremtrædende plads i Franco-fløjens officielle værdisystem. Han går kun lidt ind på stormagternes indblanding i borgerkrigen og gør med rette opmærksom på, at Spanienproblemet for de fleste af dem var et mindre problem, »a sideshow«. Ligeledes fremhæver han – jvf. G. Orwell – at det ideologiske islæt i krigen på ingen måde gjorde den til en særlig krig. Frontsoldaternes dagligdag var som i enhver krig – præget af sult, kulde, ventetid, lus – og ønsker om orlov. Den revolutionære begejstring fortog sig hurtigt.

Perioden efter 1939 fremstilles mere skitseatigt med knap fremhævelse af de centrale træk, idet der dog, som i hele bogen, er en overvægt i behandlingen af de politiske forhold. Det havde været ønskeligt, om den økonomisk-sociale udvikling var blevet skildret mere indgående. Den amerikanske kapitals fremtrængen efter 1945 omtales kun i ringe omfang. De små kapitelindledninger i kursiv med oplysende facts er i modsætning til den øvrige tekst desværre fyldt med fejl. Bogen kan anbefales som en tankevækkende og nuanceret fremstilling, der dog ikke lader læseren i tvivl om forf.s eget synspunkt.

Kay Lundgreen-Nielsen

Walter Laqueur: Guerilla. A Historical and Critical Study. London, Weidenfeld and Nicolson, 1977. 462 s.

De båda världskrigen innebär en kulminering av det »stora« kriget, de massiva, koncentrerade, snabba insatserna av manskaper och material i öppna slag, en höjdpunkt för den utveckling av reguljära mass-arméer, som inletts under franska revolutionen och Napoleon. Under det första och framför allt under det andra världskriget sker emellertid också ett genombrott för det »lilla« kriget, guerillan, följt av dess explosionsartade utbredning efter 1945.